

ÚTOČNÁ OPERACE V ZASTAVĚNÉM PROSTORU

Z historie Velké vlastenecké války známe, že sovětské velení věnovalo městským aglomeracím (např. BUDAPEŠTI, KRÁLOVCI, VRATISLAVI, KATOWICKÉ aglomeraci, BERLÍNU, PRAZE apod.) značnou pozornost. Přisuzovalo jim operačně strategický význam nejen z vojenskopolitických důvodů, ale i z hlediska zásobování, soustředěného průmyslu, komunikačních uzlů i správních center. Proto v počátečních fázích války vlastní města tak houževnatě bránilo a na hrdinství obránců LENINGRADU, MOSKVVY, STALINGRADU, SEVASTOPOLU a dalších měst dlouho nezapomeneme.

Osady — samoty, vesnice, města, velkoměsta a městské aglomerace (zastavěný prostor) ovlivňují nejen boj a celou operaci svojí strukturou, hustotou a rozlohou tvoří kromě lesů velmi důležité pokrytí terénu.

Zásady ovládnutí osad a měst v operaci jsou uvedeny v OPER-1-1 „Organizace a vedení operací“, str. 95—98 a ve VŠEVOJSK-1-1 „Polní řád ČSLA“, str. 199—203. Článek 228 OPER-1-1 uvádí: „**Hlavní uskupení útočících vojsk zpravidla velká města v průběhu útoku obcházejí. Jestliže jsou obsazena velkými silami a připravena k obraně a není možno se jich zmocnit použitím klasických zbraní, je nutno použít jaderných úderů. K jejich ovládnutí se vyčleňuje nejnutnější počet sil a prostředků ze sestavy prvního sledu útočících vojsk ... Do vleklého boje k ovládnutí velkých měst se vojska zavazují jen v krajním případě, protože následkem může být snížení rychlosti útoku a zničení útočících vojsk jadernými zbraněmi nepřítele.**“

Jestliže v tomto směru budeme blíže charakterizovat západoevropské válčiště, můžeme směle hovořit v některých jeho částech o zastavěném prostoru, ve kterém bude jednotlivá města a osady velmi složité obcházet. **Boj o zasta-**

věň prostor nebude v daném válčišti výjimečným jevem, ale spíše charakteristickým rysem útočných operací.

Mohu to dokázat na příkladu: NSR s 250 obyvateli na km² patří v Evropě mezi státy s nejvyšší hustotou obyvatelstva s tím, že 50 % obyvatelstva žije na ploše pouze 9 % rozlohy státu. Vlastní zastavěný prostor v NSR zaujímá okolo 10 % její celkové rozlohy a jeho plocha se každoročně zvyšuje o 300 km².

Můžeme vcelku rozeznávat hustě osídlené prostory s osadami, vesnicemi, malými a středními městy a prostory převážně s velkými městy a velkoměsty (do 500 000 obyvatel) a městské aglomerace (nad 500 000 obyvatel). Z celkové rozlohy NSR (kolem 250 000 km²) tvoří 55,5 % nepokryté, zemědělsky využívané plochy, 29 % lesy, 10 % zastavěné prostory a 5,5 % pustiny a úhory, bažiny vodstvo apod. Regionálně se hustota zastavění zvyšuje směrem od východu na západ a nejhustější je v severozápadní části NSR.

Nehledě na velkoměsta a městské aglomerace z celkového počtu kolem 22 500 osad v NSR má kolem 21 000 osad méně než 3000 obyvatel. To znamená, že v průměru připadá bez ohledu na hustě nebo slabě osídlené prostory — na 3,5 km², popř. na 12 km² jedna osada. Jestliže si toto převedeme na prostor obrany brigády široký cca 12 km a hluboký 25 km (kolem 300 km²), znamená to, že v tomto prostoru bude v průměru asi 25 osad a v hustě obydleném území může tento počet dosáhnout až 40 osad.

Proto na otázku, zda existují důvody k tomu, abychom více než v minulosti brali v úvahu zastavěný prostor při plánování a vedení operace a boje, dostáváme jednoznačnou odpověď. I když boj o osady a zejména městské aglomerace vyžaduje mnoho času, sil a prostředků a v minulosti byly proto častěji obcházeny, v příští možné válce by obcházení osad nebylo možné, neboť:

- rozsah zastavěného prostoru nebude poskytovat jinou možnost;
- většina komunikací, zejména komunikačních uzlů, je situována právě do těchto prostorů;
- přechody přes vodní toky (mosty) jsou budovány zejména přímo uvnitř nebo v bezprostřední blízkosti sad a městských aglomerací;
- vedení protiztečí i bočních paleb z těchto prostorů může podstatnou měrou negativně ovlivňovat postup vojsk;
- obsazením osad lze získat zdroje pro zásobování, opravy bojové techniky apod.;
- osady dále poskytují některé výhody pro ukrytí vlastních vojsk, omezení pozorování nepřítelem, snižují účinky paleb nepřítele a mohou chránit vojska před mimořádně nepříznivými povětrnostními podmínkami.

Z toho vyplývá, že zastavěný terén v tomto pojetí bude mít vliv na organizaci útoku a obrany nejen v taktickém, ale i v operačním měřítku, k čemuž je zapotřebí zaměřit přípravu našich velitelů, štábů a vojsk.

V útočné operaci a boji zastavěný prostor bude:

- ztěžovat pohyb a manévr pozemních vojsk;
- svojí nepřehledností ztěžovat velení vojskům;
- omezovat pozorování, výhled a palebný prostor s plochou dráhou střely i řízení palby;
- poskytovat v širším rozsahu úkryty, výchozí čáry a prostory, možnosti skrytí a přehrazení směrů předpokládané činnosti nepřítele, usnadňovat klamání a překvapení.

Říkáme-li, že boj v zastavěném prostoru je značně náročný na čas, množství sil a prostředků, máme na mysli především útok a ne obranu, protože velkou část výhod, které si útočící musí vynutit teprve obsazením zastavěného prostoru, obránce získává ihned. Mezi tyto výhody patří zejména:

- lepší možnost zjištění předpokládaného manévru vojsk, která útočí převážně podél komunikací;

- větší možnost sledovat a pozorovat pohyb vojsk v útoku i efektivnější vedení palby při vysoké účinnosti ochranných vlastností zastavěného prostoru;

- možnost skrytého zaujímání výchozích prostorů pro silné protizteče;

- ochranné vlastnosti zastavěného prostoru dovolují obránci menšími silami zastavit vojska v útoku. Poznatky ukazují, že útočník musí vytvářet značnou převahu v silách a prostředcích k vytvoření optimálního předpokladu pro úspěch;

- možnost plynulejšího zásobování, neboť obránce může využívat místních zdrojů a zařízení (zdroje pitné vody, sklady PHM, zdravotnická zařízení, sklady potravin, opravárenské závody apod.);

- možnost zabezpečení nepřetržitého velení, neboť obránce přesně zná místní terén a především spojovací síť, která je zpravidla značně odolnější než polní spojení.

Jestliže tyto podmínky činnosti v zastavěném prostoru promítneme do použití pozemních vojsk, dospějeme k závěru, že při útoku nepůjde jen o taktické problémy, ale boj v zastavěném prostoru přerůstá do operačního rámce. Organizace a vedení útočné operace v zastavěném prostoru se bude odrážet v použití nejen tankových a motostřeleckých svazků, ale i výsadkových vojsk, letectva, ostatních druhů vojsk, speciálních vojsk a služeb.

Použití prostředků hromadného ničení bude problematické pro obě strany. Vezmeme-li ovšem v úvahu, že útočící strana použitím těchto prostředků vyvolá nekontrolovatelné velké požáry zápalnými pumami nebo masové rozboření a zamoření prostorů jadernými údery, může si rozhodujícím způsobem ztížit manévry a další postup tímto rozbořeným terénem může být na delší dobu znemožněn.

Použití zejména jaderných prostředků bude záviset především na tom, v jakém rozsahu bude útočící potřebovat dané území pro úspěšné rozvíjení operace a zničení nepřítele. Jaderných zbraní bude nejúčelnější používat na větší hloubku na vojska, která jsou soustředěna na volných prostranstvích, připravující se k přesunu nebo soustřeďují se po odchodu z přední linie. V bližší hloubce budeme používat jaderných zbraní menších ráží. Epicenter a druh výbuchu volíme podle toho, jaká je možnost obchodu těchto prostorů. Je třeba si uvědomit, že v zastavěném prostoru jaderné zbraně zůstávají hlavní ničivou silou v rukách útočících vojsk, ale souběžně s tím jejich použití může se nepříznivě odrazit v podstatném snížení útočného tempa vlastních vojsk v důsledku závalů, požárů a zamořených prostorů.

Všestranné bude použití frontového letectva. Půjde především o to, že letectvo vzhledem k charakteru zastavěného prostoru bude jedním z hlavních zdrojů informací o silách, prostředcích a předpokládané činnosti nepřítele. Kromě ničení nepřítele leteckými pumovými údery s jadernou i klasickou náplní, půjde o masové použití palubních zbraní, které nemají takové účinky v rozboření staveb a v zatarasení komunikací uvnitř zastavěných prostorů a

na druhé straně mířená palba těchto zbraní může mít efektivní účinek při ničení živé síly a techniky nepřítele.

Pohyb je — kromě palby — hlavním prvkem útočícího k dosažení vítězství a v obojím má výhodu obránce. V žádném jiném druhu terénu si nemůže obránce tak jasně předem vypočítat nevyhnutelný manévr útočníka jako právě v zastavěném prostoru. Nejčastěji útočící vede manévr podél širokých ulic, k velkým náměstím nebo volným prostorům, a protože jednotlivé osady (města) jsou velmi často rozmístěny na řekách, vedou často k přechodům. Této skutečnosti může obránce velmi efektivně využít pro organizaci vlastních protipatření.

Účinná palba předpokládá dobré sledování cílů a nedostatečné krytí protivníka. Také v tomto případě je na tom podstatně lépe obránce, který může sledovat daleko lépe útočníka přinejmenším do té doby, než dosáhne okraje zastavěného prostoru.

Ničit jednotlivé opěrné body dobře vybudované obrany v zastavěném prostoru bude velmi složité a náročné. Ochranná hodnota zejména moderních železobetonových budov je značně vysoká i proti palbě zbraní se strmou dráhou střely a její hodnota je vyšší než polních úkrytů a krytů.

S tím musí útočící ve svých plánech a opatřeních počítat. V Sovětské armádě v souladu s přijatými principy se počítá při boji v zastavěném prostoru asi jeden pluk na každou důležitou ulici a po praporu na každou stranu ulice. Přitom se vychází z nutného poměru sil 1 : 6 ve prospěch útočícího. I když obránce bude přinucen úrčovat výjimečně úzká obranná pásma, je snadné vypočítat, jaké značné síly útočníka budou vázány při úporné obraně zastavěného prostoru. Proto i použití motostřeleckých i tankových svazků a útvarů a zabezpečení jejich boje bude mít některé zvláštnosti.

Především bude účelné mít v prvním sledu motostřelecké divize a v nich motostřelecké útvary zesílené tanky. Předpoklad hustého zaminování komunikací uvnitř zastavěného terénu, značného počtu zejména ručních protitankových zbraní rozmístěných v odolných přízemních prostorech většinou železobetonových budov, značně zesiluje protitankovou obranu. Zranitelnost tanků i ostatních obrněných cílů oproti nezastavěnému, nepokrytému terénu se značně zvyšuje, a proto je zapotřebí tanky chránit palbou ručních zbraní i dělostřelectvem zejména přímou střelbou.

Tankové útvary a svazky a útvary na BVP bude účelnější používat ve druhém sledu k rozvíjení útoku nebo odrážení protiztečí zejména na volných prostranstvích v zastavěném prostoru. Budou se přesunovat po vhodně zvolených, širokých komunikacích nebo v nezastavěném prostoru, kde můžeme úspěšněji umlčet protitankovou obranu nepřítele letectvem a dělostřelectvem. Zkušenosti ukazují, že není výhodné používat msp (na BVP) k průlomu obrany nepřítele i k útoku v prvním sledu v zastavěném prostoru. Jestliže je to v dané situaci nezbytné, pak pěchota útočí po sesednutí z BVP.

Pro úspěšnou činnost v boji v zastavěném prostoru u prvosledových útvarů a jednotek se budou vytvářet zpravidla úderné odřady v síle zesíleného motostřeleckého praporu a úderné skupiny v síle zesílené motostřelecké rotý. Tyto úderné odřady (skupiny) útočí především po hlavních komunikacích, přičemž podle možností široce uplatňují obejít a obchvaty.

Velmi důležité je složení těchto odřadů (skupin), které by mělo zabezpečit jejich údernou a palebnou sílu, manévrovost a zvýšenou samostatnost ve všech

otázkách zabezpečení jejich činností. Proto se do nich budou v odpovídajícím počtu vyčleňovat: tanky a obrněné transportéry, dělostřelectvo především pro přímou střelbu, PTRS, ženijní a chemické jednotky s účinnou technikou a bojovými prostředky apod. V těchto úderných odřadech (skupinách) najdou široké uplatnění i ruční prostředky jednorázového použití v boji proti obrněným cílům, opěrným bodům a vzdušným cílům (vrtulníkům).

Široce můžeme využívat vzdušných výsadek vysazovaných zejména na volná prostranství v zastavěném prostoru pro vedení útoku na nepřítele z týlu, ničení jeho základů, druhých sledů a znemožnění manévru pro vedení protiztečí. Mohou mít za úkol ovládnout mosty, důležité komunikační uzly a udržet je do příchodu hlavních sil. Společně s diverzními skupinami mohou úspěšně ničit místa velení, spojovací uzly, zásobovací střediska i stanovené opěrné body a tím účinně napomáhat rychlému tempu a úspěšnému pronikání útočících vojsk.

Dělostřelectvo pro nepřímou střelbu a minomety bude vhodné používat centralizovaně především na uskupení živé síly a bojové techniky, rozmístěné v nezastavěném prostoru (náměstí, ulice apod.). Raketometné dělostřelectvo bude kromě ničení živé síly a techniky bořit důležité objekty, které brání pohybu vojsk v útoku uvnitř zastavěného prostoru. Protitankové dělostřelectvo nejefektivněji využijeme v prvních sledech vojsk k ničení ohnisek odporu i obrněných cílů přímou palbou. Bude účelné decentralizovat je na jednotlivé směry a používat v těsné součinnosti s PTRS a plamenomety v sestavě prvosledových motostřeleckých útvarů. Prvosledová vojska bude nutné vybavit dostatečným počtem ručních protitankových prostředků pro boj s obrněnými cíli i opěrnými body na blízkou vzdálenost.

Zastavěný prostor bude poskytovat určitou ochranu letounům na malých výškách a širokému použití bitevních vrtulníků. Jejich včasné zjišťování i ničení bude složitější než na volném prostranství. Vzhledem k možnostem prostředků PVO, hlavně PL dělostřelectvo (zejména malorázové) budeme zpravidla decentralizovat a začleňovat především do prvních sledů (motostřeleckých pluků). Středorázové dělostřelectvo použijeme především na obranu důležitých objektů v operační sestavě útočících vojsk (míst velení, druhých sledů a záloh). Raketové protiletadlové prostředky bude účelné používat k obraně hlavního uskupení, druhého sledu armády a armádní raketové brigády. Ručních protiletadlových prostředků jednorázového použití můžeme efektivně využít zejména v prvním sledu.

V zastavěném prostoru budeme široce využívat ženijního vojska a ženijního zabezpečení vůbec. Vzhledem k specifice armádní operace, útoku na několika směrech, bude efektivnější ženijní prostředky taktéž decentralizovat. Kromě všeobecně platných zásad použití ženijního vojska v útočné operaci, v zastavěném prostoru budou některé zvláštní požadavky na činnost ženijních vojsk, zejména:

- omezit manévr vojsk v obraně ničením mostů uvnitř zastavěného prostoru, zatarasovat komunikace na směrech protiztečí nepřítele apod.;
- zabezpečovat manévr vlastních vojsk za útoku. Půjde především o odstraňování závalů v místech, která lze těžko obejít, budovat náhradní přemostění kanálů a řek v zastavěném prostoru apod.;
- bořit a ničit některé objekty, které slouží nepříteli jako důležité opěrné body a jsou umístěny tak, že nelze jiným způsobem odpor nepřítele zlikvidovat.

Z uvedeného je zřejmé, že ženijní jednotky vybavené především účinnými trhavinami a ženijní technikou musí být začleňovány do prvních sledů útočících vojsk a plnit s nimi úkoly v těsné součinnosti.

Effektivním prostředkem v boji v zastavěném prostoru mohou být plamenomety. Proto i chemické vojsko musí daleko ve větším rozsahu než v nepokrytém terénu s těmito prostředky počítat.

Lze předpokládat, že chemické otravné látky bude nepřítel v zastavěném prostoru používat více centralizovaně než v nepokrytém terénu, kde je možnost širokého manévru. V zastavěném prostoru hlavními prostory budou především hlavní silniční tahy, ulice, důležité křižovatky k důležitým objektům, mostům apod. Na tyto předpokládané prostory bude třeba zaměřit zvláštní pozornost chemického průzkumu. Zamoučené prostory bude velmi složité obcházet. Charakteristické proto bude jejich přímé překonávání, aby nebylo zpomalené tempo útoku. Proto zasazování chemických vojsk a odmořování živé síly, techniky i terénu bude daleko častější, než v odkrytém terénu.

V oblasti materiálně technického zabezpečení bude mít obránce značnou výhodu. Má totiž možnost využít místních zdrojů a zařízení, jako jsou zdroje pitné vody, sklady PHM, zdravotnická zařízení, sklady potravin, opravárenská zařízení apod. Pohyb vozidel v zastavěném terénu zpravidla nezanechává žádných nebo jen málo demaskujících příznaků a proto zjistit tyto objekty pouhým pozorováním bude složité.

Útočící vojska budou většinou odkázána při zásobování pouze na silnice, ulice a náměstí. Silnice většinou vedou (kromě dálnic a některých silnic s rychlým provozem) přes hustě zastavěný prostor. Jestliže se obránci podaří trvale udržet takovéto prostory pod palbou, bude přísun narušován, nebo i vzhledem k nemožnosti objíždět tyto prostory, zmařen. Proto i v materiálně technickém zabezpečení půjde o decentralizaci a větší osamostatnění prvosledových vojsk.

Vyprošťovací prostředky budeme předsunovat a umísťovat poblíž důležitých křižovatek i bočních ulic tak, aby měly možnost manévru a mohly působit na různých směrech a do různých prostorů. Taktéž sběrná místa poškozené techniky bude účelnější umísťovat poblíž důležitých komunikací a v bočních ulicích.

Vážnou otázkou bude zabezpečení nepřetržitosti a pevného velení. Při plánování útočné operace budeme vycházet z map malého měřítka, popř. plánů osad a měst v zastavěném prostoru. Zásadní zvláštnost bude spočívat v tom, že prvosledové divize budou v rámci armádní útočné operace útočit po směrech, daných komunikačními tahy a hlavními ulicemi. Bude pak velmi složité soustřeďovat síly a prostředky a směr hlavního úderu bude vyjádřen především soustředěním úsilí (použitím jaderných zbraní, letectva, palby dělostřelectva a použitím výsadků). Úkoly svazků budou zpravidla méně hluboké, útočná pásma mohou být užší, bojová sestava méně hluboká.

Rozhodující podmínkou úspěchu operace bude nepřetržitost, zejména taktická součinnost. Při přípravě operace bude nutné organizovat dokonalou, všestranně zabezpečenou součinnost zejména na stupni divize-pluk a níže, se všemi druhy vojsk, speciálních vojsk a služeb. Součinnost bude nutné organizovat i na operačním stupni především pomocí leteckých snímků, filmu, plánů jednotlivých osad v zastavěném prostoru a map větších i menších měřítek.

Místa velení budeme přibližovat bojujícím vojskům a velet z jednotlivých míst (VS, PVS, PoVS) po směrech. Budeme více využívat vrtulníků.

Mám za to, že boj v zastavěném prostoru ne plným právem vidíme neustále jako zvláštnost při vedení útočných operací na západním válčišti. Charakter i našeho zájmového prostoru napovídá, že od druhé světové války se mnohé v zastavěném prostoru změnilo a že s těmito skutečnostmi musíme nejen v taktice, ale i v oblasti operačního umění při organizaci a vedení útoku i obrany reálně počítat.

Je pochopitelné, že v mírové době u označení názvu osady začíná pro vojska hranice území, které je pro ně tabu. Tam, kde začínají zahrady, domy a průmyslové podniky, tam končí prostor cvičení. Proto se také během uplynulých let ve vojscích utvrdil psychologický dojem, že osady (města) je nutné obcházet. Tento názor na základě údajů, které jsem uvedl, bychom si měli v přípravě velitelů, štábů i vojsk přehodnotit. Bude účelné naše velitelsko-štábní cvičení a štábní nácviky na různých stupních velení situovat do zastaveného prostoru a doplňovat je ukázkami dílčích epizod na nižších stupních jak při vedení útoku, tak i obrany. Ve velitelské přípravě věnovat větší pozornost znalostem předpokládaného válčiště i z hlediska prohloubení znalostí vojenské geografie předpokládaného válčiště v duchu RMNO.